

بررسی ویژگی‌های کالبدی-محیطی و سیاست‌های تأمین مسکن موقت در ایران از منظر التیام و انطباق با پیامدهای ضربه روانی سانحه

اسماعیل ضرغامی *، علی شرقی **، سعیده اسدی ***

۱۳۹۷/۰۵/۱۰

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۸/۰۸/۱۴

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

به دنبال سوانح، بخش زیادی از جامعه دچار تروما (ضربه روانی) می‌شوند. در شرایط پس اسانحه، احتمال نابودی ساختارهای فردی-اجتماعی بازمانده و پیچیده‌تر شدن مشکلات به‌واسطه رویکرد، سیاست‌ها و مداخلات مرتبط با تأمین مسکن موقت، زیاد است. تحقیق حاضر بر مبنای تحلیل و رتبه‌بندی ویژگی‌های مورد انتظار از مسکن و سپنه موقد، در چارچوب رویکرد علمی مراقبت آگاهانه از ضربه روانی سانحه و با رویکرد کاهش استرس‌های محیطی، به عنوان نقطه شروعی برای بازتوانی روحی-روانی، در ایران انجام شده است. ماهیت پژوهش پس‌رویدادی و از روش‌های تحقیق تحلیل محتوا، دلفی و تحلیل سلسه‌مراتبی گروهی استفاده شده است. به‌دلیل فقدان غنای نظری از شاخص‌های مؤثر بر التیام و تطبیق‌پذیری روانی در مسکن موقت در ایران، در کنار مطالعات پیشینه‌ای، مصاحبه عمیق با متخصصین و صاحب‌نظران این زمینه انجام و کدهای و زیرکدهای مرتبط استخراج شدند. سپس به‌منظور تدوین چارچوب نظری، در دور دوم دلفی از بین شاخص‌های استخراج شده، معیارهای مؤثر انتخاب و ساختار سلسه‌مراتبی تحقیق شامل پنج معیار (بهبود‌دهنگی، قابلیت محیطی، کترل، انسجام و محرك‌ها) و ۲۶ زیرمعیار و دو گزینه رایج مسکن موقت در ایران (تدریجي و پیش‌ساخته) شکل گرفت. در دور سوم، تحلیل سلسه‌مراتبی گروهی با مشارکت متخصصین با سؤالاتی به‌شکل مقایسه زوجی با طیف پنج‌تایی انجام شد. براساس یافته‌های تحقیق به ترتیب نقش معیارهای بهبود‌دهنگی، حذف محرك‌ها، قابلیت محیطی، کترل و انسجام در کاهش استرس‌های محیطی مؤثر می‌باشد. مهمترین زیرمعیارهای مؤثر بر التیام و تطبیق‌پذیری روانی بازماندگان در مسکن موقت نیز امنیت، ابعاد و ویژگی‌های کالبدی، حذف فاکتورهای خطر، قابلیت کترل حریم در فضاهای انعطاف‌پذیری فضا و طرح، ثبات و پایداری مسکن، محرك‌های کالبدی-محیطی، فاصله مناسب بین مسکن موقت، قابلیت مداخله در مسکن، کترل بر فضا و سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی‌پذیر می‌باشند. براین اساس سیاست تأمین مسکن تدریجي در مرحله اسکان موقت، در چارچوب رویکرد علمی مورد نظر، بدليل ویژگی‌های ایمنی کالبدی-احساسی، انتخاب و کترل، و تقویت همکاری و مشارکت، بر اطمینان مجدد، توانمندسازی، انسجام روانی و در نتیجه کاهش ضربه روانی بازماندگان، مؤثرتر از مسکن پیش‌ساخته ارزیابی شده است.

کلمات کلیدی: ضربه روانی سانحه، مسکن موقت، استرس‌های محیطی، مسکن پیش‌ساخته، مسکن تدریجي.

* استاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، لویزان، تهران، ایران.

** استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، لویزان، تهران، ایران.

***دانشجوی دکترا، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، لویزان، تهران، ایران. Saeedehasadi1363@gmail.com

مقدمه

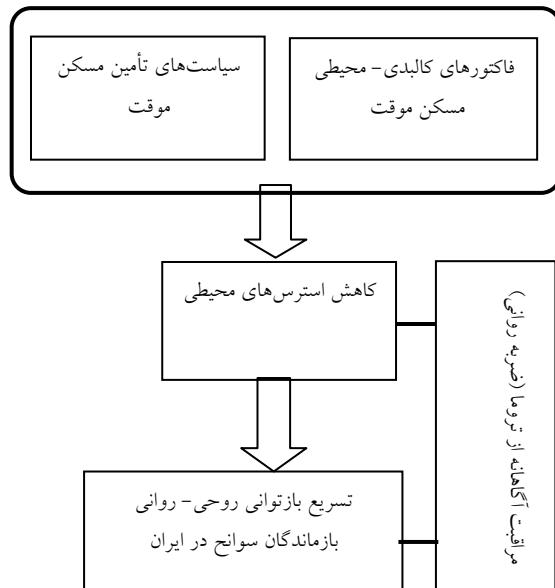
به دنبال تجربه سوانح، بخش زیادی از جامعه بازماندگان پس از نابودی یا آسیب مالی، جانی و یا هر آنچه که در زندگی قبلی خود داشته‌اند، دچار ضربه روانی^۱ می‌شوند. براساس تعریف انجمن روانشناسان آمریکا^۲، تروما (ضربه روانی)، "پاسخ عاطفی است که رویدادی وحشتاک مانند تصادف، تجاوز یا سانحه طبیعی ظاهر می‌شود" (American psychological association, 2017). صدمات پایدار و غیرقابل حل، ظرفیت افراد و جوامع را برای مدیریت، کاهش و یا بازگشت به عقب، پس از وقایع استرس‌زا محدود می‌کنند (Eglin, 2014: 70)، در چنین شرایطی واکنش افراد به دنیای جدید به شدت متفاوت خواهد بود (Donovan, 2013: 30).

پروژه‌های بازسازی و تأمین سرپناه برای بازماندگان سوانح طبیعی با چالش‌هایی جدی رویرو هستند چراکه مداخلات ناآگاهانه در این روند، ساختارهای باقی‌مانده را نابود و مشکلات را پیچیده‌تر می‌سازند. در بسیاری از افراد، استرسی که با آن مواجه شده‌اند، به پایان نمی‌رسد، همچنان که آسیب‌های اتفاق افتاده سبب استرس‌های ثانویه‌ای می‌گردند که منابع و توانایی بازماندگان برای مقابله را تحت تاثیر قرار می‌دهند (Kaniasty and Norris, 2004: 201) استرس ثانویه برخی مداخلات نامناسب، متناقض و گاه خطروناک در روند تأمین مسکن موقعت هستند که تأثیرات آنها بر جامعه سبب تداوم اثر سانحه می‌گردد. واضح است که انواع و ویژگی‌های مختلف مسکن موقعت نقش عینی بر واکنش‌های ناشی از ضربه روانی سانحه دارند. در مطالعات اخیر، بر تأثیر خانه‌های پیش‌ساخته در مقایسه با کلبه‌های چوبی با حس دلبستگی بیشتر (Caia et al, 2010: 65) مقایسه دو

گونه مسکن موقعت اجاره‌ای و سرپناه ارائه شده توسط دولت (Saito, 2016:31)، مدت اقامت در مسکن موقعت (Tanji et al, 2018:6) و نوع مسکن و سرپناه Maly et al (2012: 5) بر زندگی و بازتوانی روانی بازماندگان اذعان شده است. در کنار ارتباط این مطالعات به زمینه‌ای خاص در کشورهای تحت مطالعه، توجه به اصول رویکرد مراقبت آگاهانه از تروما (ضربه روانی) در D. Fallot, Maxine (Harris, 2011:3) نادیده گرفته شده است. بنابراین تحقیق حاضر بر مبنای قرارگیری ویژگی‌های مورد انتظار از مسکن موقعت در چارچوب علمی مراقبت آگاهانه^۳ از تروما با رویکرد کاهش استرس‌های محیطی می‌باشد که اثرات این نوع خاص از ضربه روانی و بازتوانی پس از آن در ایران را مورد توجه قرار داده است تا در چارچوب رویکرد علمی مذکور، ویژگی‌هایی از برنامه‌ریزی، طراحی، ساخت و سیاست تأمین به صورت جامع رتبه بندی گردند که بر اساس تجرب، انطباق با ضربه روانی را تسهیل می‌کنند. بر این مبنای چارچوب مفهومی پژوهش در تصویر شماره ۱ ارائه شده است.

پرسش‌های تحقیق

۱. آیا اصول علمی مراقبت آگاهانه از ضربه روانی سانحه، قابل انطباق با ویژگی‌ها و سیاست‌های تأمین مسکن موقعت مؤثر بر التیام می‌باشند؟ به چه صورت؟
۲. چه ویژگی‌هایی از محیط و کالبد مسکن موقعت بر استرس ناشی از ضربه روانی سانحه، در بازماندگان سوانح در ایران تأثیر بیشتری دارند؟
۳. کدام سیاست یا رویکرد تأمین مسکن موقعت بر کاهش آثار ضربه روانی ناشی از سانحه مؤثرتر است؟

ت ۱: چارچوب مفهومی پژوهش.

ادیبات پژوهش

رویکرد مراقبت آگاهانه از ضربه روانی: این رویکرد بر تأثیرات گسترده ضربه روانی و درک راههای بالقوه بازتوانی متمرکز است، علایم و نشانه‌ها را تشخیص می‌دهد و به طور کامل یکپارچه‌سازی دانش در مورد ضربه روانی را به شکل سیاست‌ها و رویه‌هایی پاسخ می‌دهد (SAMHSA, 2014). مراقبت آسیب‌شناختی ضربه روانی به دنبال درک تأثیرات ترومما در افراد و اطمینان از سازگاری "هر تعامل با فرایند بازتوانی و پیشگیری از احتمال رخداد مجدد آن" است (Elliot et al., 2005: 462).

ایمنی کالبدی و احساسی، اطمینان، انتخاب و کترل، همکاری و مشارکت و توانمندسازی اشاره شده است (D. Fallot, Harris, 2009: 6-11).

استرس ناشی از سوانح: براساس تأکید سلامت روان آمریکا^۱ سوانح طبیعی، باعث ایجاد میزان زیادی استرس و اضطراب برای کسانی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم

تحت تاثیر آن قرار گرفته‌اند، می‌شوند (Mental Health America , 2018). یکی از انواع استرس، استرس‌های محیطی است که شوک ناشی از سانحه را تشدید کرده و گاهی سبب ضربه روانی مجدد در بازماندگان می‌شود. این پدیده در صورت عدم تعادل بین جنبه‌های محیطی و ظرفیت انسان برای غلبه (Evans & Cohen, 1987:573) اتفاق می‌افتد.

مسکن موقت پس از سانحه: تحقیقات ارتباط بین بلایای طبیعی و مشکلات سلامت روانی را تأیید کرده‌اند (Fergusson DM, et al, 2014:1025) در این بین از دست دادن خانه یکی از مهمترین عوامل اولیه استرس است (Caia et al, 2010:61) که تأثیر روانی قابل توجهی دارد و می‌تواند منجر به علایم استرس جسمی گردد. طبق نظر کارلری^۰ پس از سوانح، افراد با آسیب جدی به خانه‌هایشان، به شکل جدی با مسائل مرتبط با استرس روبرو هستند (Carlier et al, 2016:19), یکی دیگر از تأثیرات مهم، از دست دادن آرامش ذهن و اضطراب روانی بازماندگان است. (Halvorson and Hamilton's 2009: 192) تغییرات ناگهانی در محیط زندگی، جابجایی اجباری ساکنین و نابودی روابط اجتماعات محلی (Sasaki 2017: 458) که در صورت عدم برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب شرایط گذار از بحران به وضعیت عادی، بازتوانی روانی در طولانی مدت با مشکلات جدی روبرو خواهد شد (Wagemann, 2012: 24).

با توجه به بازه زمانی طولانی بازسازی مسکن دائم، مسکن موقت با حمایت از نیازهای حیاتی نظیر حفاظت، امنیت، حفظ حریم خصوصی و حداقل شرایط راحتی، به شکلی فعال در بازیابی تدریجی روند عادی زندگی، موثر خواهد بود (Daniel Félix , et al, 2015: 683). بنابراین اسکان موقت، نه تنها سرپناهی برای

نیازهای فوری و کوتاه مدت بازماندگان است بلکه در این‌تیام آسیب‌های روانی سانحه نیز مؤثر و نقطه شروعی برای آن فراهم می‌نماید (Bashawri et al, 2014:4) توجه به عناصر طراحی مسکن موقت به منظور کاهش استرس دارای اهمیت است (Caia et al., 2010: 65) و طبق مطالعات انجام شده توسط یو ان هیبتات^۷، طراحی بد مسکن و سرپناه موقت بسیار درآورتر از مزایای آن خواهد بود (Wagemann, 2012: 45). بنابراین نگرش و رفتار کاربران نسبت به انواع سرپناه و تأثیر بر سطوح استرس پس از سانحه اهمیت زیادی خواهد داشت. به‌نظر می‌رسد با تحلیل دو گونه غالب مسکن موقت اجرا شده در ایران، با دیدگاه علوم رفتاری و دانش مراقبت آگاهانه از تروما بتوان این اهمیت را مشخص ساخت.

گونه‌های رایج، شامل مسکن پیش ساخته^۸ و مسکن تدریجی^۹ است که براساس تجارب، هریک پیامدهای خاص خود را داشته‌اند. الف) مسکن تدریجی: طراحی و ساخت این نوع سرپناه به منظور قابلیت ارتقا به شکل دائمی‌تر در آینده (با تغییر تنظیمات اجزای سازنده) است. در حقیقت سرپناهی سریع بر مبنای ارتقا به مسکن دائمی‌تر (IFRC & RCS, 2013: 8) است و با دو استراتژی قابل پیاده‌سازی است. اول سرپناه انتقالی^{۱۰}، دوم مسکن هسته‌ای یا تک اتاقی^{۱۱}. سرپناه‌های تدریجی هسته‌ای، با هدف ادغام به مسکن دائم با تغییرات احتمالی در پایه ساختاری واحد، برنامه‌ریزی و طراحی می‌شوند، قابل جابه‌جایی نبوده و در محوطه‌های دائمی برپا می‌گردند و شامل ساخت حدائق Rohwerder, (2016: 3) این گونه از مسکن موقت پس از زلزله ۱۹۹۰ گیلان در روستاهای منجیل با استفاده از تکنیک ساختمانی بومی (ساختار زیگالی) برای بازماندگان سانحه فراهم شد (Fayazi, 2011).

روش تحقیق

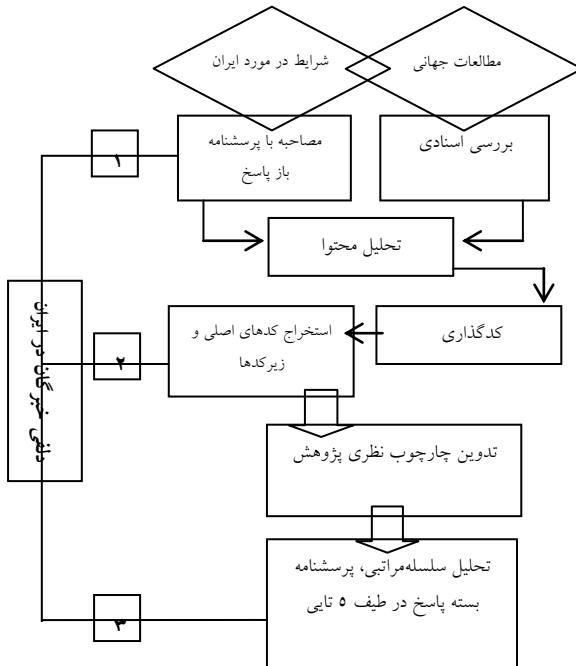
تحقیق حاضر، تحلیلی پس رویدادی و با روش ترکیبی کیفی و کمی انجام شده است. به‌دلیل فقدان غنای نظری لازم در این زمینه، از تکنیک‌های تصمیم‌گیری دلفی و تحلیل سلسه‌مراتبی توسط گروه خبرگان در سه دور استفاده شده است (تصویر شماره ۲).

در انتخاب جامعه خبرگان، قانون قوی و صریحی در مورد نحوه انتخاب، تعداد متخصصین، یا تعریفی واضح از کوچک یا بزرگی جامعه وجود ندارد & Webb (1994; Wilhelm, 2001; Avella, 2016) (احمدی، ۱۳۸۸: ۱۰۳). در نتیجه، اندازه نمونه با تعداد بالقوه متخصصان، رابطه مثبت می‌یابد (J. Skulmoski et al , 2007, 11).

گونه دیگر مسکن تدریجی، سرپناه انتقالی است. سرپناه‌های سریع، از مصالحی قابل ارتقا، استفاده مجدد در ساختارهای دائمی یا جابه‌جایی از مکان موقت به مکان دائمی. این گونه از سرپناه با هدف تسهیل در تغییر، توسط جامعه سانحه دیده به سرپناهی با دوام و در حالت مکان قابل تغییر مسکن، در نظر گرفته شده‌اند (IFRC & RCS 2013: 8). به‌دبال زلزله ۱۳۶۹ گیلان و زنجان مصالح و کمک‌های مالی به افراد برای ساخت این گونه از مسکن موقت ارائه شد (آصفی و فرخی، ۱۳۹۵: ۶۱). ب) مسکن پیش ساخته: طراحی خانه‌های پیش ساخته با تأکید بر ایمنی سازه‌های و تولید سریع است. این نوع از سرپناه توانایی پاسخگویی به نیازها و انتظارات واقعی بازماندگان در بازه زمان طولانی مدت را ندارد (Félix D et al, 2015:5). شکل غالباً این نوع از سرپناه، کانکس می‌باشد. این گونه از مسکن موقت به‌دبال زلزله‌های ۱۳۸۲ به و ۱۳۹۱ ورزقان و اهر (آصفی و فرخی، ۱۳۹۵: ۶۱) و ۱۳۹۶ کرمانشاه در ایران اجرا شدند.

در این زمینه، از بین ۶۶ شاخص مستخرج، بر طبق اجماع نظر، ۲۴ شاخص مؤثر برگزیده شدند.

مرحله سوم دلفی شامل بخش کمی پژوهش و امتیازدهی و مقایسه زوجی معیارها، زیرمعیارها و گزینه‌ها در طیف ۵ تایی (دامنه طیف از ۱ ترجیح یکسان، ۳ مرجح، ۵ کاملاً مرجح و ۲۰۴ امتیازهای بینایی) در قالب پرسشنامه بود. در این مرحله از تحقیق به منظور اندازه‌گیری روایی پرسشنامه، از روش روایی محتوا با استفاده از مدل لاوشی^{۱۴} استفاده گردید. بدین صورت که پرسشنامه در میان اعضای پانل تحقیق توزیع و خواسته شد که نظر خود را در مورد روایی هر یک از گوییهای پرسشنامه بیان کنند. دامنه نرمال ۱-۱ تا ۱ است که در صورت بزرگتر از صفر بودن، روایی هر گویی قابل قبول خواهد بود. برای تحقیق حاضر این عدد ۰.۷۲ به دست آمد.

ت ۲. فرایند اجرای پژوهش.

پراکنده‌گاه‌ها و دستیابی به دیالکتیکی خاص از موضوع تحقیق، اعضای پانل شامل گروهی ناهمگن متشكل از استاد دانشگاه با سابقه تدریس درس طراحی و برنامه‌ریزی سکونتگاه، جامعه‌شناس و روانشناس بلایا، دو دانشجوی دکترا در زمینه مرتبط و از دو دانشگاه مختلف و یک کارشناس، با تجربه کار میدانی در حیطه مسکن وقت بودند. در این حالت به عقیده کلیتون^{۱۱}، تعداد جامعه خبرگان می‌تواند بین ۵ تا ۱۰ نفر متغیر باشد(Clayton, 1997:378). در همین راستا می‌توان به تحقیق مالون^{۱۲} و همکاران (۲۰۰۳) اشاره داشت که به دلیل ناهمگن بودن اعضا، تعداد خبرگان را ۵ نفر تعیین کردند (Malone et al, 2003: 65). در نتیجه به منظور بهره‌مندی از دانش و تجربه متخصصین موجود، اعضای پانل به صورت هدفمند و زنجیره‌ای انتخاب گردیدند. معیارهای موثر در این انتخاب تحصیلات دکترا یا دانشجوی دوره دکترا در زمینه‌های تخصصی بازسازی و سوانح، سابقه فعالیت در زمینه مورد نظر یا داشتن تالیف و تحقیق مرتبط با موضوع و تجارب سفر به مناطق سانحه دیده در مرحله اسکان وقت بودند. در ذیل به توصیف مراحل انجام تحقیق اشاره می‌شود.

بخش کیفی تحقیق شامل مطالعات کتابخانه‌ای- اسنادی با هدف استخراج مؤلفه‌های مؤثر بر استرس محیطی و مشکلات روانی در مسکن وقت و اجرای دو راند دلفی است. در مرحله اول دلفی، از تکنیک مصاحبه در چارچوب تکمیل پرسشنامه با سوالات باز برای تغییب متخصصین به مشارکت در تحقیق و تعمق در موضوع، استفاده شد و با استفاده از روش تحلیل محتوا^{۱۳} اسنادی و گفتمان، مقوله‌های مهم از سوالات پرسشنامه، استخراج شدند. در مرحله دوم دلفی، پس از کدگذاری محتوای مستخرج از دیدگاه صاحب‌نظران و مبانی نظری موجود

یافته‌ها

پس از تکمیل پرسشنامه نهایی شده، با هدف دستیابی به خروجی منطقی و درک ارتباط درونی بین معیارها و زیرمعیارها، پرسشنامه‌ها به روش سلسله‌مراتبی^{۱۵} تحلیل شدند. برای سنجش پایایی یافته‌ها در روش تحلیل سلسله‌مراتبی، از شاخص نرخ سازگاری استفاده شد.

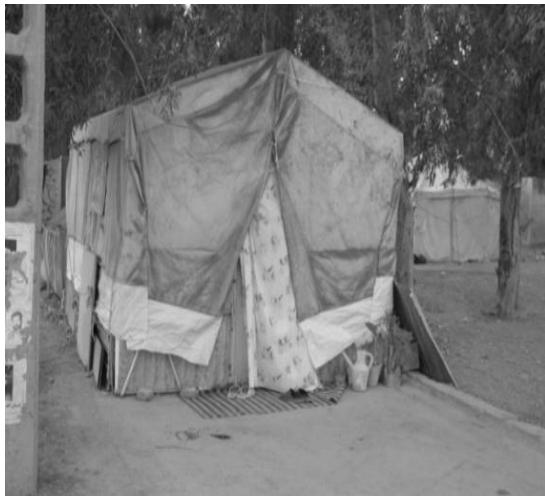
تحلیل محتوا: در این بخش، موضوع پژوهش از دو دیدگاه مورد بررسی قرار گرفته است. ابتدا از متون مرتبط با استرس محیطی، شاخص‌های عام مؤثر بر استرس محیطی و مشکلات روانی در مسکن موقت استخراج شدند (جدول شماره ۱، بخش اول) و پراکندگی شاخص‌ها مشخص شد. با هدف اनطباق یافته‌های بخش اول در چارچوب مراقبت آگاهانه از تروما و یافتن مقوله‌های متمایز در زمینه مسکن موقت در ایران، اقدام به انجام مصاحبه عمیق با متخصصین شد. بهدلیل اهمیت بیان پاسخ‌ها در چارچوب معین، سؤالات در قالب پرسشنامه باز، طراحی شد:

محیط اردوگاهی از دیدگاه بسیاری از خانواده‌های بازمانده، محیطی نامن است. بهطوری که آن‌ها را برای استقرار خانواده‌شان مردد می‌سازد. مشاهده شده که در مکان‌هایی که چند خانواده، دوست یا خویشاوند در کنار یکدیگر مستقر شده‌اند، تحمل شرایط آسان‌تر و کمک به^{۱۶} زگهداری فرزندان افرادی که مادر یا پدرشان داغدار و دچار شوک سانحه شده‌اند، ممکن شده است.

از دیگر مسایل مطرح در سرپناه‌های موقت اردوگاه‌ها مسایل فرهنگی خانواده‌ها در بحث استفاده از سرویس‌های بهداشتی، حمام و عدم رعایت حریم‌های خصوصی است که شاید در کشورهایی که

تفکیک جنسیتی کمتر مطرح است این مسئله نیز کمنگ‌تر باشد. این چالش در مواردی که مکان مسکن موقت در زمین‌های شخصی برپا شده است، کمتر بوده است.

کمک به تلاش‌های مردم برای زنده کردن روند زندگی فردی و جمعی به روش‌های مختلف می‌تواند به بازتوانی آن‌ها کمک کند. مانند تجربه بم که از همان روزهای ابتدایی افراد با استفاده از وسایل بازمانده از سانحه، سعی در این کار داشتند (تصویر شماره ۳).

ت ۳. احیای ریتم‌های زندگی در سرپناه بازماندگان زلزله بم ۱۳۸۲، فلاحتی، ۱۳۹۷.

براساس تجارب، ماندن در کانکس برای افراد مشکلات و چالش‌های زیادی ایجاد کرده است مانند ترس از آتش‌سوزی، فقدان آسایش حرارتی در فصول مختلف سال و ابعاد نامتناسب و محدود این‌گونه از مسکن.

در این بخش، با استخراج موضوعات، مشخص شده که بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران، مقوله‌های مؤثر بر استرس محیطی در مسکن موقت دارای ابعاد فردی، کالبدی، فرهنگی، اجتماعی و تکنیکی است.

معیارها و شاخص‌های مؤثر بر استرس محیطی (بخش اول)							
Evans & Mccoy 1998, James Averill, 1973, Altman, 1975, Zimring, 1982, Hartig, 2004, R. Bijlsma & V. Loeschcke, 2005, Kaplan & Kaplan, 1982, Mehrabian & Russell, 1974, Aiello, 1987; Baum & Paulus, 1987, Gary W. Evans Sheldon Cohen ۲۰۰۴							
تجارب ایران و جهان	قابليت های محطي	کنترل	مسکن موقت پس از سوانح (بخش دوم)	انسجام	تجربک		
الگوی استقرار مبتنی بر روابط خویشاوندی تجسم کالبدی بخشیدن به مانع شاخص‌های طراحی مسکن موقت	نرگس شمالی، علیرضا فلاحتی ۱۳۹۲	انتخاب مکان دقیق برپایی	دلفی شاخص‌ها براساس دیدگاه متخصصان، در زمینه ایران (چارچوب نظری پژوهش)	بهبوددهندگی	تجربک	۱	
همسانگی‌ها دلبستگی به خانه فرمهای آشنا	Caia, 2010	آجیای ریتم‌های زندگی توجه به تأثیرات فرهنگ در مسکن موقت ارتقای معیارهای کیفیت زندگی بنای و پایداری مسکن رعایت استانداردهای ساختمان‌سازی نزدیکی محل اسکان به مکان زندگی پیش از سانحه بازماندگان سرعت بازتوانی را افزایش می‌دهد.	همسانگی‌ها دلبستگی به خانه فرمهای آشنا	دلفی شاخص‌ها براساس دیدگاه متخصصان، در زمینه ایران (چارچوب نظری پژوهش)	فرهنگی	تجربک	۲
تداوم مکان و دلبستگی به مکان حساسیت به شرایط محلی کمیت و کیفیت مسکن موقت در نظر گرفتن فرم و لایه‌های مختلف در سرپناه ساخت و ساز راحت مدبریت در طراحی مشارکت در ساخت سرعت ساخت قابلیت تغییر و تبدیل فضاهای خواب و روز	Twigger, 2013	نژادگان وجود/ ایجاد دلبستگی به مسکن موقت عنصر کالبدی آشنا (فرم درها، پنجره‌ها و سقف‌ها) فرم‌های آشنا از خانه	آجیای ریتم‌های زندگی توجه به تأثیرات فرهنگ در مسکن موقت ارتقای معیارهای کیفیت زندگی بنای و پایداری مسکن رعایت استانداردهای ساختمان‌سازی نزدیکی محل اسکان به مکان زندگی پیش از سانحه بازماندگان سرعت بازتوانی را افزایش می‌دهد.	فرهنگی	تجربک	۳	
نوع سرویس بهداشتی نوع مصالح داخلی میزان تعقیل به مسکن موقت برآورده ساختن نیازها مشارکت جامعه در ساخت فضاهای واسط بین فضاهای شخصی و فضاهای عمومی مسکن موقت اعطاف پذیری	Adham Hany Abulnour, 2013	احساس امنیت در محیط توجه به سطح پیچیدگی و بداعت حرکت‌های کالبدی محیطی فاصله مناسب بین مسکن موقت	محرك‌های محیطی: شامل حجم اطلاعاتی است که در زمینه یا موضوعی خاص برای کاربران وجود دارد (MCCOY & W. EVANS, ۱۹۹۸: ۸۷-۸۵) . سطح محرك‌ها متأثر از ویژگی‌های از زمینه‌های داخلی مانند شدت، پیچیدگی و بداعت ویژگی‌های محركی است (Mehrabian&Russell ۱۹۷۴ (Berlyne, 1971;	تجربک	تجربک	۴	
قابلیت تغییر سیستم مسکن موقت حس امنیت و مکانیابی صحیح طراحی فضاهای عمومی برای ایجاد فرصت روابط اجتماعی فاکتورهای محیطی مانند آسایش اقلیمی مسایل بهداشتی فاکتورهای تکنیکی: راحتی در برپایی، مصالح و عایق فاکتورهای فرهنگی اجتماعی: تفاوت‌های فرهنگی در مسکن موقت شان، امنیت و ارتباطات مسایل مربوط به آسایش اقلیمی	Daniel Félix a,* , Jorge M. Branco b, Artur Feio ۲۰۱۳	کنترل بر فضای از طریق طراحی برای انتظارات روش ایجاد فرصت‌هایی برای تصمیم‌گیری اعطاف پذیری قدرت کنترل پروسه ساخت مسکن قابلیت مداخله در مسکن	کنترل محیط: شرایط محیطی غیرمعمول که سبب عدم کنترل بر محیط شوند، اضطراب متساعد، عدم مطلوبیت محیط و استرس ایجاد می‌کنند (Dorato&Wolff, ۲۰۱۰:۲۲۸) گونه از کنترل، به آزادی واکنش‌های محیطی و سطح انگیختگی افراد اشاره می‌کند. (Kopeć , 2006: 22)	تجربک	تجربک	۵	
قابلیت تطبیق پذیری با نیازهای خانواده اعطاف پذیری مسکن	Abdulrah man Bashawria *, Stephen Garrity and Krisen Moodleya 2014	سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی پذیر حذف فاکتورهای خطر وضوح الگوهای اولیه مسکن حداقل تعداد دفعات انتقال از سرپناه به سرپناه دیگر مدت اقامت در مسکن موقت	تجربک محیطی: رابطه معکوس با پیچیدگی و رابطه مستقیم با وضع موضعی سایه الگوهای اولیه محركها دارد. چندگانگی، تکرار عنصر، بیان قواعد کلی و تداوم موضوعی، همه به طور مثبت به انسجام کمک می‌کنند. (Kaplan & Kaplan, 1982)	انسجام:	تجربک	۶	
قابلیت تطبیق با شرایط اقلیمی محل فرهنگ و سنت محلی امینت و حریم شخصی سرزندگی محیط اسکان تناسب فرهنگی با نوع زندگی فرم و فضای داخلی مسکن	Elizabeth Wageman n ۲۰۱۷	قابلیت کنترل حریم در فضاهای چالش‌های محیطی بدون احساس نامیدگشته ایجاد فرصت‌های مختلف در محیط نقش ابعاد و متراد سرپناه بر رفتارهای محیطی	قابلیت های محیطی: به این معنی که رفتار افراد در محیط، متأثر از قابليت ها و انتخاب هایی است که در اختیار آنها قرار می گیرد (کلرخ, ۱۳۹۱: ۴).	تجربک	تجربک	۷	
مازیار آسمی، شهری فخری ۱۳۹۷						۸	
						۹	

ج ۱. مبانی و چارچوب نظری تحقیق، مأخذ: نگارندگان.

محیطی و بازتوانی روانی در مسکن وقت حذف شدند. با تدوین چارچوب نظری پژوهش (جدول شماره ۱، بخش دوم) ساختار سلسله‌مراتبی تحقیق شکل گرفت (جدول شماره ۲).

چارچوب نظری پژوهش: با استخراج کدهای حاصل از گفتمان و اسناد، معیارهای اصلی مشخص و شناخت ها در زیرمعیارها قرار گرفتند. بر طبق دیدگاه خبرگان شاخصهای بی‌تأثیر یا غیر مرتبط بر استرس

کاهش استرس محیطی ناشی از ترمومای ساخنه در مسکن وقت				
محركها	انسجام	کترل	قابلیت محیط	بهبوددهندگی محیط
۱. احساس امنیت در محیط ۲. توجه به سطح محركهای کالبدی-محیط ۳. فاصله مناسب بین مساقن وقت (محركهای صوتی و ازدحام)	۱. سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی پذیر ۲. حذف فاکتورهای خطر (انسجام محیطی-روانی) ۳. وضوح الگوهای مسکن ۴. حداقل تعداد دفعات انتقال از سرینه به سرینامی دیگر (انسجام زندگی)	۱. کترل بر فضا با طراحی برای انتظارات عمومی ۲. ایجاد فرصت‌هایی برای تضمیم‌گیری بازماندگان ۳. ابعاط پذیری (فضاهای و طرح) ۴. قدرت کترل پروسه ساخت ۵. قابلیت مداخله در مسکن ۶. مشارکت جامعه در فرایند ساخت	۱. قابلیت کترل حریم در فضاهای چالش‌های محیطی بدون حس ناالمیدی ۲. ایجاد فرصت تجارب مختلف در محیط ۳. نقش ابعاد کالبدی بر رفتارهای محیطی	۱. احیای ریتم‌های زندگی ۲. تأثیرات فرهنگ در مسکن وقت ۳. ارتقا کیفیت زندگی ۴. ثبات و پایداری مسکن ۵. استانداردهای ساختمان سازی ۶. نزدیکی محل اسکان به ۷ مکان زندگی پیشین بازماندگان ۷. دلستگی به مسکن وقت ۸. عناصر کالبدی و فرم‌های آشنا از مسکن (فرم درها، پنجره‌ها و سقف‌ها)
مسکن پیش ساخته				مسکن تدریجی

ج ۲. چارچوب مفهومی تحلیل سلسله‌مراتبی پژوهش، مأخذ: نگارندگان.

و انسجام با وزن ۱۱۸.۰ هستند. مقایسه زیرمعیارهای بهبوددهندگی: براساس نتایج مقدار ناسازگاری برابر با ۰.۰۴ می‌باشد. در زیرمعیارهای بهبوددهندگی، ثبات و پایداری مسکن با وزن ۰.۲۴۸ دارای بالاترین امتیاز می‌باشد. اولویت سایر زیرمعیارها به ترتیب عبارتند از: رعایت استانداردهای ساختمان سازی، فرم‌های آشنا از خانه، عناصر کالبدی آشنا، وجود یا ایجاد دلستگی به مسکن وقت، احیای ریتم‌های زندگی، توجه به معیارهای ارتقای کیفیت زندگی، نزدیکی محل اسکان و توجه به تأثیرات فرهنگ در مسکن. در این مؤلفه‌ها، به ترتیب عوامل کالبدی، تکنیکی، فردی-احساسی و فرهنگی دارای اهمیت می‌باشند.

مقایسه زیرمعیارهای قابلیت‌های محیط: براساس یافته‌ها مقدار ناسازگاری برابر با مقدار ۰.۰۰۵ می‌باشد که مقداری ناچیز است و از این رو در جدول مقایسات

مقایسه زوجی معیارها: ابتدا لزوم ناسازگاری کمتر یا مساوی ۰.۰ و یا سازگاری بالای ۰.۹. جدول مقایسه‌های زوجی بررسی گردید و جداول دارای ناسازگاری، برای اصلاح و پاسخگویی مجدد به متخصصین ارجاع داده شدند. در نهایت ناسازگاری کمتر از ۰.۹ برای تمامی جداول به دست آمد. از آنجا که ادغام چند معیار مقایسه زوجی سازگار یک مقایسه زوجی کلی سازگار است، بنابراین تمامی ادغام‌ها نیز دارای ناسازگاری قابل قبولی هستند. برای ادغام از میانگین هندسی استفاده شده است. جدول شماره ۳ در محیط نرم‌افزار اکسپرت چویس^{۱۷} برای مقایسه زوجی معیارها ارائه گردیده است. در این بین، معیار بهبوددهندگی محیط با وزن ۰.۳۵ دارای بالاترین وزن و پس از آن محركها با وزن ۰.۲۷۹ هستند. سایر معیارها (قابلیت محیطی، کترل و انسجام) دارای وزن نزدیکی می‌باشند که به ترتیب قابلیت‌های محیطی با وزن ۰.۱۲۹، کترل با وزن ۰.۱۲۳

زیرمعیارهای کنترل محیطی، برابر با ۰.۰۵ می‌باشد که قابل قبول است. در بین زیرمعیارها، انعطاف‌پذیری محیط مسکونی با وزن ۰.۲۷۸ دارای بالاترین وزن و سایر معیارها به ترتیب شامل قابلیت مداخله در مسکن، کنترل بر فضای از طریق طراحی، ایجاد فرصت‌هایی برای تصمیم‌گیری در مسکن و قدرت کنترل فرایند ساخت مسکن و مشارکت جامعه در فرایند ساخت می‌باشند. فاکتورهای مؤثر در این زیرمعیارها نیز به ترتیب شامل کالبدی، فردی و اجتماعی بودند.

زوجی در نرم‌افزار مقدار ۰.۰۱ تقریب زده شد. در زیرمعیارهای قابلیت‌های محیطی نقش ابعاد و متراژ سرپناه با وزن ۰.۱۸ دارای بالاترین وزن می‌باشد. همچنین معیار قابلیت کنترل حریم در فضاهای رتبه دوم می‌باشد. دو معیار فرصت‌های مختلف در محیط و ایجاد چالش‌های محیطی وزن کمتری نسبت به زیرمعیارهای برتر دارند. در معیار قابلیت محیطی عوامل کالبدی بیشترین اهمیت و سپس فردی- احساسی می‌باشند. مقایسه زیرمعیارهای کنترل: مقدار ناسازگاری

معیارها	ناسازگاری	ضریب	وزن معیارها	رتبه نهایی معیار	زیرمعیارها	وزن زیرمعیارها	رتبه نهایی زیرمعیار
بهبوددهندگی	۰.۰۴	۰.۳۵۰	۱		احیای ریتم‌های زندگی	۰.۰۶۸	۲۱
					تأثیرات فرهنگ در مسکن موقت	۰.۰۵۲	۲۳
					ارتقای کیفیت زندگی	۰.۰۶۳	۲۲
					ثبات و پایداری مسکن	۰.۲۶۸	۶
					استانداردهای ساختمانی (استحکام)	۰.۱۵۰	۱۳
					نرده‌یکی محل اسکان به	۰.۰۵۸	۲۳
					مکان زندگی پیشین بازماندگان	۰.۱۰۷	۱۷
					دلستگی به مسکن موقت	۰.۱۲۴	۱۵
					عناصر کالبدی و فرم‌های آشنا از مسکن (فرم درها، پنجره‌ها و سقف‌ها)	۰.۱۳۰	۱۴
					قابلیت کنترل حریم در فضاهای	۰.۲۸۲	۴
قابلیت محیطی	۰.۰۱	۰.۱۲۹	۳		چالش‌های محیطی بدون حس ناعمدی	۰.۰۹۷	۱۹
					ایجاد فرصت تجاری مختلف در محیط	۰.۱۰۲	۱۸
					ابعاد و ویژگی‌های کالبدی	۰.۴۱۸	۲
					سازماندهی فضایی به شکل پیشنهادی	۰.۱۷۳	۱۰
					حدف فاکتورهای خطر (انسجام محیطی- روانی)	۰.۲۸۶	۳
انسجام	۰.۰۴	۰.۱۱۸	۵		وضوح الگوهای مسکن	۰.۱۶۴	۱۱
					حداقل تعداد دفاتر انتقال از سریناهی به سریناهی دیگر (انسجام زندگی)	۰.۱۹۱	۸
					کنترل بر فضای از طریق برای انتظارات معمول	۰.۱۷۶	۹
					ایجاد فرصت‌هایی برای تصمیم‌گیری بازماندگان	۰.۱۵۱	۱۲
کنترل	۰.۰۵	۰.۱۲۳	۴		انعطاف‌پذیری (فضاهای و طرح)	۰.۲۷۸	۵
					قدرت کنترل پرسویس ساخت مسکن	۰.۱۰۹	۱۶
					قابلیت مداخله در مسکن	۰.۲۱۳	۸
					مشارکت جامعه در فرایند ساخت	۰.۰۱۳	۲۰
					امنیت	۰.۰۳۴	۱
محركها	۰.۰۶	۰.۰۷۹	۲		محرك‌های کالبدی- محیطی	۰.۲۳۳	۷
					فاصله مناسب بین مسکن موقت (ازدحام و محرك‌های صوتی)	۰.۲۳۳	
					مسکن تدریجی	۰.۰۳۱	
	۰.۴۶۹	۰.۴۷۹			مسکن پیش ساخته		

ج ۳. رتبه‌بندی نهایی معیارها و زیر معیارهای مورد بررسی، مأخذ: نگارنده‌گان.

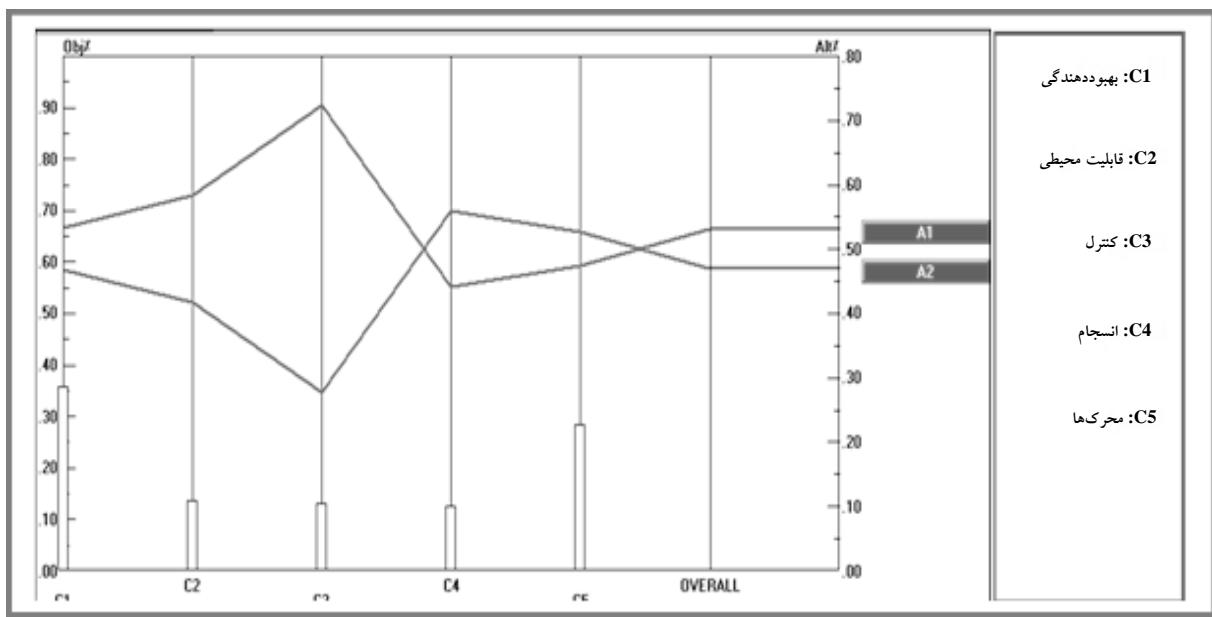
مقایسه زیرمعیارهای انسجام: مقدار ناسازگاری برای مقایسه زوجی زیرمعیارهای معیار انسجام محیطی، برابر با ۰.۰۴ است. در بین زیرمعیارها، حذف فاکتورهای خطر با وزن ۰.۳۸۶ دارای بالاترین وزن می‌باشد. سایر زیرمعیارها به ترتیب شامل حداقل تعداد دفعات انتقال، سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی‌پذیر، وضوح الگوهای اولیه مسکن و مدت اقامت در مسکن موقت است. در این معیار، فاکتورهای فردی- احساسی و کالبدی اهمیت دارند.

مقایسه زیرمعیارهای محرک‌ها: مقدار ناسازگاری برای مقایسه زیرمعیارهای محرک‌های محیطی برابر با صفر می‌باشد که نشان می‌دهد مقایسه‌ها کاملاً سازگار و منطقی است. در بین زیرمعیارها، احساس امنیت در محیط دارای بالاترین وزن است. پس از آن دو معیار توجه به سطح پیچیدگی و بداعت الگوی اولیه مسکن و فاصله مناسب بین سرپناه‌ها با وزن یکسان در اولویت

دوم می‌باشند که به ترتیب شامل فاکتورهای فردی- احساسی و کالبدی است.

نتیجه نهایی وزن گزینه‌ها: در نهایت پس از ضرب وزن معیارها در زیرمعیارها و سپس ضرب زیرمعیارها در گزینه‌ها، وزن گزینه‌ها بدست آمد. این وزنها حاصل اثر تجمعی تمامی عوامل دخیل می‌باشند. براساس جدول شماره ۳ مقدار ناسازگاری کلی برابر با ۰.۰۶ است و نشان‌دهنده دقت بالای محاسبات می‌باشد. اثر تجمعی عوامل منجر به انتخاب مسکن تدریجی به عنوان گزینه برتر شده است.

بنا بر تصویر ۴، گزینه مسکن تدریجی در بسیاری از زیرمعیارهای بهبوددهنده‌گی، قابلیت‌های محیطی و کنترل دارای رتبه بالاتری است. گزینه مسکن پیش ساخته نیز در برخی از زیرمعیارهای انسجام، برتر است اما در مجموع، برتری گزینه اول در سه معیار اول، اثر برتری گزینه دوم در دو معیار آخر را ختنی می‌سازد.

ت ۴. عملکرد هریک از گزینه‌ها در معیارهای پژوهش.

تحلیل یافته‌ها

براساس یافته‌های پژوهش ثبات و پایداری مسکن مؤثرترین زیرمعیار در بهبوددهندگی بهدبال سانحه در مسکن موقت در ایران دیده شده است. در نگاه اول، این مفهوم در مقابل مفهوم انعطاف‌پذیری فضا و طرح در معیار کنترل به نظر می‌رسد همچنان که هر دو شاخص دارای وزن نزدیک به یکدیگر هستند. در تحلیل این مفاهیم باید گفت مفهوم انعطاف‌پذیری فضا و طرح در گونه‌های مسکن پیش‌ساخته ضعیف و در مسکن تدریجی به صورت قدرتمند ظاهر می‌شود. از سوی دیگر، دو گونه مسکن تدریجی از این منظر و همچنین ایجاد فرصت برای تصمیم‌گیری متفاوت عمل می‌کنند. در سرپناه انتقالی، استفاده از اجزای ساختمانی در مراحل مختلف و تغییرات و انبساط آن‌ها توسط مردم تا استفاده در بخشی از مسکن دائم، سبب کاهش حس جابه‌جایی به مکانی جدید می‌شود (Shearer, 2011: 73)، (Bolin, 1982) بعد دیگر، دلبستگی به مکان و خانه است به طوری که، برپایی مسکن موقت در نزدیکی محل زندگی برای بازماندگان دارای مزایای بہبوددهندگی (Geipel, 1989; Barakat, 2003; Johnson et al., 2005). در تحقیق حاضر نقش ایجاد دلبستگی به مسکن قدرتمندتر از نزدیکی به محل سکونت اولیه در بهبوددهندگی ظاهر شده است. مشخص شد در مسکن موقتی که شباهت بیشتری به خانه داشته، امکان ایجاد عناصر و فرم‌های کالبدی آشنا در آن‌ها وجود دارد، به تاثیرات فرهنگ در آن‌ها توجه شده و ریتم‌های زندگی به واسطه طرح فضا احیا شده‌اند، شاخص دلبستگی قدرتمند می‌شود. می‌توان نتیجه گرفت در شرایط مذکور و مرتبط با عامل دلبستگی، انسجام روال زندگی، روابط اجتماعی، محیطی و روانی تحت الشعاع قرار گرفته و غلبه بر مشکلات روانی ناشی از سانحه موضوع دلبستگی از زوایای مختلف بر فرایند بازتوانی

پس از سوانح تاثیرگذار دیده شده است. جابه‌جایی‌های مکرر بازماندگان، از سرپناه اضطراری به مسکن موقت و سپس به مسکن دائم از جمله سیاستهای رایج بازسازی و بازتوانی است که در مقابل این مفهوم مطرح می‌شود. این سیاست نه تنها افراد را بی‌خانمان و آواره می‌کنند بلکه به روابط همسایگی‌های قبل از سانحه، آسیب‌وارد می‌سازد و بر طبق نظر سایتو سبب مشکلات جدی روانی در آینده بازماندگان می‌گردد (Saito, 2016:1). در زمینه بازتوانی خانواده‌های سانحه دیده، نه تنها تعداد دفعات انتقال از سرپناه به سرپناه یا سرپناه به مسکن، بلکه مدت اقامت نیز بر سلامت روانی بازماندگان تأثیر منفی دارد (Tanji, et al, 2018: 5-6).

(Johnson et al., 2005). در تحقیق حاضر نقش ایجاد دلبستگی به مسکن قدرتمندتر از نزدیکی به محل سکونت اولیه در بهبوددهندگی ظاهر شده است. مشخص شد در مسکن موقتی که شباهت بیشتری به خانه داشته، امکان ایجاد عناصر و فرم‌های کالبدی آشنا در آن‌ها وجود دارد، به تاثیرات فرهنگ در آن‌ها توجه شده و ریتم‌های زندگی به واسطه طرح فضا احیا شده‌اند، شاخص دلبستگی قدرتمند می‌شود. می‌توان نتیجه گرفت در شرایط مذکور و مرتبط با عامل دلبستگی، انسجام روال زندگی، روابط اجتماعی، محیطی و روانی تحت الشعاع قرار گرفته و غلبه بر مشکلات روانی ناشی از سانحه

تسهیل خواهد شد.

در مبحث کتترل می‌توان به توانایی و تمایل جوامع به خودکفایی، مشارکت و قدرت کتترل پروسه بازسازی و تأمین مسکن به عنوان عاملی مؤثر در التیام روانی بر اساس یافته‌های پژوهش اشاره داشت. این مفهوم، در مسکن پیش‌ساخته، ضعیف است و براساس تحقیقات میزان افسردگی و اضطراب نیز در افراد ساکن آن‌ها بیشتر دیده می‌شود. از مکانیسم‌هایی افزایش خطر ابتلا به این مشکل نگرانی و اضطراب بازماندگان از آینده، به خصوص در مورد مسکن، معیشت (Sasaki et al., 2017:462) و به دنبال آن استرس‌های مستمر ناشی از ناکامی در کتترل شرایط است. به نظر می‌رسد هرچه قابلیت مداخله در مسکن موقت بیشتر باشد احساس راحتی، توانمندی و کتترل حریم‌ها نیز در آن‌ها افزایش می‌یابد که از ابعاد اصلی رویکرد مراقبت آگاهانه از تروما می‌باشد. این مهم سبب ایجاد قابلیت‌های درمانگری فرایند بازسازی می‌شود. مشارکت جامعه در روند بازسازی نیز به عنوان فاكتوری فردی- اجتماعی، به تسکین تروما و احساس نامیدی بازماندگان کمک می‌کند. این نوع از کتترل و بهبودهندگی در مسکن تدریجی، به دنبال کتترل بر فرایند و تصمیم برای محیط زندگی، قدرتمندتر از مسکن پیش‌ساخته است.

بر طبق یافته‌ها، کیفیت مسکن موقت به طور قابل توجهی بر وضعیت سلامت روان بازماندگان سوانح در ایران تأثیر دارد. بنابراین در دوران بازار توانی، از مرحله اضطرار تا مسکن دائم نوع انتخاب سرپناه نقشی حیاتی خواهد داشت. در کیفیت مسکن موقت اهمیت توجه به تعداد و اندازه خانوار و نقش آن در تعیین ابعاد و متراز سرپناه پس از سانحه و به دنبال آن، قابلیت بیشتر محیط در کتترل حریم، قلمرو و میزان تعاملات قبل توجه است. به علاوه فاصله مناسب بین مسکن و کتترل

ازدحام و در نتیجه کاهش محرك‌های محیطی نیز در این رابطه تأثیرگذار می‌باشد.

در یک جمع‌بندی، مهمترین زیرمعیارهای مؤثر بر التیام روانی بازماندگان در مسکن موقت امنیت، ابعاد و ویژگی‌های کالبدی، حذف فاكتورهای خطر، قابلیت کتترل حریم‌ها، انعطاف‌پذیری فضا و طرح، ثبات و پایداری مسکن، محرك‌های کالبدی- محیطی، فاصله مناسب بین مساکن موقت به منظور کاهش ازدحام و محرك‌های صوتی، قابلیت مداخله در مسکن، کتترل بر فضا و سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی پذیر می‌باشد. می‌توان نتیجه گرفت که در این رابطه، مؤلفه‌های فردی، کالبدی و اجتماعی- فرهنگی در ویژگی‌ها و سیاست‌های تأمین مسکن موقت، مؤثرتر از مؤلفه‌های تکنیکی می‌باشد (جدول شماره ۴).

مراقبت آگاهانه از تروما (ضربه روانی)		
۳. همکاری و مشارکت	۲. انتخاب و کتترل	۱. اینتی کالبدی و احساسی
قابلیت مداخله و مشارکت در ساخت مسکن،	ابعاد و ویژگی‌های کالبدی، قابلیت کتترل حریم در فضاهای، انعطاف‌پذیری فضا و طرح، کتترل بر فضا،	امنیت، حذف فاكتورهای خطر، ثبات و پایداری مسکن، حذف محرك‌های کالبدی- محیطی، فاصله مناسب بین مساکن موقت، سازماندهی فضایی به شکل پیش‌بینی پذیر،
کاهش استرس‌های محیطی		
بهبودهندگی		
قابلیت محیطی		کاهش محرك‌ها
کتترل محیط		
بهبود/ایجاد انسجام درونی- روانی		۴. اطمینان
۵. توانمندسازی بازتوانی روحی- روانی بازماندگان در مسکن موقت		

ج ۴. سلسله مراقبت معیارهای مؤثر در مسکن تدریجی بر التیام روانی بازماندگان سوانح در ایران، در چارچوب مراقبت آگاهانه از ضربه روانی.

تحقیق حاضر با هدف انطباق چارچوب مراقبت آگاهانه از تروما بر فاکتورهای کاهش استرس محیطی، به تحلیل گونه‌های رایج مسکن وقت در ایران با هدف یافتن عوامل و معیارهای مؤثر بر کاهش آثار روانی ناشی از سانحه و استرس‌های ناشی از آن، از دیدگاه متخصصین این امر به عنوان نقطه شروعی برای بازتوانی بازماندگان سانحه، پرداخته است.

تعاریف از مسکن وقت مؤثر بر کاهش آثار ضربه روانی، در کشورهای مختلف و حتی شهر و گروه‌های مردمی ساکن در آنها، متفاوت است. بنابراین ارائه راهکارهای جهانی مانند کانکس برای سانحه‌دیدگان سراسر جهان، در راستای کاهش مشکلات روحی - روانی پیش آمده مناسب نبوده و چه بسا سبب طولانی و پیچیده‌تر شدن مشکلات نیز گردد. اما رسیدن به ویژگی‌ها، خواست و تمایلات مشترک افراد ساکن در جامعه‌ای یکسان، راهبردهای آتی تأمین مسکن وقت را تسهیل و بر کاهش مشکلات روانی و تطبیق‌پذیری با پیامدهای سانحه مؤثر خواهد بود.

طبق یافته‌ها، مسکن تدریجی پس از سانحه به دلیل ثبات و پایداری، دلستگی‌های پایدار به خانه، امکان اعمال فرم‌ها و عناصر کالبدی آشنا از مسکن، بر بهبود دهنده‌گی مؤثر است. همچنین به دلیل قابلیت‌هایی همچون ایجاد فرصت‌های مختلف در محیط، امکان تعديل ابعاد و متراز مسکن، بنابر نیاز ساکنان، قابلیت کنترل فضای توسط بازماندگان، مداخله در مسکن و تصمیم‌گیری در ساخت، دارای انعطاف‌پذیری بیشتری است. نتیجه منجر به حذف فاکتورهای خطر به شکل ذهنی و عینی، وضوح الگوی مسکن، حداقل دفعات جابه‌جایی، کاهش محركهای منفی محیطی، حسن ایمنی و امنیت، کنترل فاصله بین مساکن، حریم و قلمروها،

پی‌نوشت

1. trauma
2. American psychological association
3. Trauma- Informed Care
4. Mental Health America
5. Carlier
6. UN Habitat
7. prefabricated
8. Progressive
9. Transitional
10. Core housing
11. Clayton
12. Malone
13. Grounded theory
14. Lawsche
15. AHP
16. kopoc
17. Expert Choice

فهرست منابع

- آصفی، مازیار؛ فرخی، شهین. (۱۳۹۵)، ارزیابی اسکان وقت بعد از زلزله و راهکارهای بهبود کیفی آن متناسب با نیاز آسیب دیدگان، مطالعه موردي: روستای سرند- هریس، پژوهش‌های روستایی، دوره ۷، شماره ۱، صفحه ۸۰-۵۵.

- آصفی، مازیار؛ فرخی، شهین. (۱۳۹۷)، ارائه الگویی برای طراحی مسکن موقت پس از سانحه، مبتنی بر تأمین نیازهای آسیب دیدگان با رویکرد ارزیابی پس از اجرا (مطالعه موردی: رostaهاي زلزله زده هریس - آذربایجان شرقی)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال هفتم، شماره ۱ (پیاپی ۲۱)، ص ۸۱-۱۰۱.
- احمدی، نسیبه. (۱۳۸۸)، معرفی و نقد روش دلفی، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۲، دی ماه ۱۳۸۸، ص ۱۰۰-۱۰۸.
- فلاحتی، علیرضا؛ شمالی، نرگس. (۱۳۹۲)، روش‌های اسکان موقت با تأکید بر استقرار و مکانیابی پس از سوانح طبیعی (زلزله و سیل) شهر گرگان، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه بازسازی پس از سانحه، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.
- گلرخ، شعین. (۱۳۹۱)، قرارگاه‌های رفتاری واحدی برای تحلیل محیط، انتشارات آرمان شهر.
- Abulnour. Adham Hany,(2013), The post-disaster temporary dwelling: Fundamentals of provision, design and construction, Housing and Building National Research Center, HBRC Journal, Volume 10, Issue 1, April 2014, Pages 10-24,
- Aiello, J. (1987). Human spatial behavior. In D. Stokols & I. Altman, Eds, Handbook of Environmental Psychology. New York: Wiley, pp 385-504.
- Altman Irwin, (1975), the environmental and social behavior, privacy, personal spaces, territory, Growing Cole publishing company.
- American psychological association, (2017).
- Avella, Jay R, (2016), Delphi panels: Research design, procedures, advantages, and challenges. International Journal of Doctoral Studies, 11, 305-321.
- Bashawri Abdulrahman, Garrity Stephen, Moodley Krisen ,(2014), AN OVERVIEW OF THE DESIGN OF DISASTER RELIEF SHELTERS, 4th International Conference on Building Resilience, Building Resilience 2014, 8-10 September 2014, Salford Quays, United kingdom.
- Barakat, S. (2003), "Housing reconstruction after conflict and disaster", Network paper, No. 43.
- Baum, A. & Paulus, P. B. (1987). Crowding. In D. Stokols & I. Altman, Eds, Handbook of Environmental Psychology. New York: Wiley, pp 534-570.
- Berlyne, D. E. (1971).Aesthetics and Psychobiology. New York: Appleton, Century Crofts.
- Bolin, Robert, 1982, Long Term Family Recovery from Disaster, Boulder: University of Colorado,

Yogyakarta, Indonesia after the central JAVA earthquake, Memoirs of the Graduate Schools of Engineering and System Informatics Kobe University 4pp.1 - 7 ,JAIRO(Japanese institutional repositories online).

- Mehrabian, A. & Russell, J. (1974). An Approach to Environmental Psychology. Cambridge, MA: MIT press.
- M. Fergusson David, Horwood L. John, M. Boden Joseph, T. Mulder Roger, (2014), Impact of a Major Disaster on the Mental Health of a Well-Studied Cohort, *JAMA Psychiatry*. 2014;71(9):1025-1031.
- Psychology Dictionary, (2013) <https://psychologydictionary.org/?s=restorative+environment>
- R Averill James, (1973), personal control over aversive stimuli and its relationship to stress, *Psychological Bulletin* 80: 286-303, 1973.16.
- Rafieian Mojtaba, Asgary Ali, (2013), Impacts of temporary housing on housing reconstruction after the Bam earthquake, *Disaster Prevention and Management*, Vol. 22 No. 1, 2013, pp. 63-74.
- Rohwerder Brigitte,(2016), Transitional shelter in post-disaster contexts, Helpdesk Research Report, applied knowledge services, GSDRC.org
- SAMHSA,(2014), SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach, Substance Abuse and Mental Health Services Administration , HHS Publication No. (SMA) 14-4884.
- Saito Yasunori,(2016), Temporary Housing and Community Organization in Disaster: through the experiences before/after the Great East Japan Earthquake, Chiba, Japan: Japan Association of Regional and Community Studies
- Sasaki Yuri, Aida Jun, Tsuji Taishi, Miyaguni Yasuhiro, Tani Yukako, Koyama Shihoko, Matsuyama Yusuke, Sato Yukihiro, Tsuboya Toru, Nagamine Yuiko, Kameda Yoshihito, Saito Tami, Kakimoto Kazuhiro, Kondo Katsunori, Kawachi Ichiro ,(2017), Does Type of Residential Housing Matter for Depressive Symptoms in the Aftermath of a Disaster? Insights From the Great East Japan Earthquake and Tsunami, *American Journal of Epidemiology*, Vol. 187, No. 3 pp 455- 464
- Shearer Liam,(2011), Evolution and Recovery: Adaptable Housing Reconstruction in Post Disaster Scenarios, thesis, Victoria University of Wellington, School of Architecture.
- Tanji Fumiya, Tomata Yasutake, Sekiguchi Takuya, Tsuji Ichiro, (2018), Period of residence in prefabricated temporary housing and psychological distress after the Great East Japan Earthquake: a longitudinal study, *BMJ journal*, Mental health Research,

Disasters; the Reconstruction of Friuli, Italy in Its International Context, 1976-1988, Springer-Verlag, New York, NY.

- Hartig Terry, (2004), Restorative Environments, encyclopedia of Applied Psychology, volume 3, 273-279.
- Hong Yan,(2017), A study on the condition of temporary housing following disasters: Focus on container housing, *Frontiers of Architectural Research*(2017),
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, (2013), Post-disaster shelter: Ten designs, Printed by IFRC in 2013.
- J. Clayton, Mark, (1997), Delphi: a technique to harness expert opinion for critical decision-making tasks in education, *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 17:4, 373-386
- Johnson, C., Lizarralde, G. and Davidson, C.H. (2005), "A systems view of TH projects in post disaster reconstruction", *Construction Management and Economics*, Vol. 24 No. 4, pp. 367-78.
- J. Halvorson Sarah, Hamilton Jennifer Parker,(2009), In the aftermath of the Qa'yamat: the Kashmir earthquake disaster in northern Pakistan, *Disasters*, 2010, 34(1): 184-204
- J. Skulmoski Gregory, T. Hartman Francis, Krahn Jennifer,(2007), The Delphi Method for Graduate Research, *International Journal of Doctoral Studies*, Volume 6, 2007,
- Kaniasty K and Norris FH (2004) Social support in the aftermath of disasters, catastrophes, and acts of terrorism: altruistic, overwhelmed, uncertain, antagonistic, and patriotic communities. In R Ursano, A Norwood and C Fullerton (Eds.) *Bioterrorism: Psychological and Public Health Interventions*,(pp. 200–229). Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Kaplan Stephen, Kaplan Rachel, (1982), cognition and environment: functioning in an uncertain world, Praeger 1982.
- Kopec Dak,(2006), Environmental Psychology for Design, chapter 3, psychology of behavior, Fairchild publication.
- Malone, Daniel C, Abarca Jacob, D. Hansten Philip, J. Grizzle Amy, P. Armstrong Edward, C.Van Bergen Robin, S. Duncan-Edgar Babette, L. Solomon St.even, B. Lipton Richard, (2003), Identification of Serious Drug-Drug Interactions: Results of the Partnership to Prevent Drug-Drug Interactions, *The American journal of Geriatric Pharmacotherapy*, 44, 142-151.
- MALY Elizabeth, KONDO Tamiyo, Shiozaki Yoshimitsu, (2012), an incrementally expandable core house for disaster reconstruction: two case in

- Twigger-Ross Clare,2013, Future Identities: Changing identities in the UK – the next 10 years , DR6: How will environmental and place based change affect notions of identity in the UK over the next 10 years, the UK Government's Foresight project.
- V. E. Carlier Ingrid, P. R. Gersons Berthold ,(1997), Stress Reactions in Disaster Victims Following the Bijlmermeer Plane Crash, Journal of Traumatic Stress, Vol. 10, No. 2, Issue 2, pp 329–335, 1997.
- Wagemann Elizabeth,(2012), TRANSITIONAL ACCOMMODATION AFTER DISASTER: Short term solutions for long term necessities, dissertation for the degree of Master of Philosophy, Department of Architecture, university of Cambridge.
- WAGEMANN Elizabeth, (2015),TRANSITION FROM SHELTER TO HOME, SECED 2015 Conference: Earthquake Risk and Engineering towards a Resilient World 9-10 July 2015, Cambridge UK
- Wagemann Elizabeth,(2017), Need for adaptation: transformation of temporary houses, Disasters, Volume41, Issue4 October 2017, Pages 828-851
- Williams PL, Webb C: The Delphi technique: a methodological discussion. Journal of Advanced Nursing, 1994, 19:180-6.
- Wilhelm WJ: Alchemy of the Oracle: the Delphi technique. The Delta Pi Epsilon Journal 2001, 43(1):6-26.
- Wolff R.K, Dorato M.A.(2010), Comprehensive Toxicology (Second Edition) Volume 3, 2010, Pages 225-245,
- Zimring, Criag. (1982), Environmental Stress, part 2: The built environment as a source of psychological stress: impacts of buildings and cities on satisfaction and behavior, New York: Cambridge,